

מגד ירחחים

מרחשון

עלון חדשי להנחלת משנתו ומורשתו של מרן הראי"ה קוק זצ"ל ■ גיליון מס' 109 ■ חשון תשס"ט

על משנת הראי"ה מאת הראי"ה קוק זצ"ל

הגשם והמל' מורים שניהם על השפעה, אבל יש השפעה שבאה מצד חסד עליון לבדו, ויש השפעה שאנו גורמים בעבודתנו באתערותא דלתתא, ומה שבא ע"י אתערותא דלתתא, הוא גשם שבא ע"י האד העולה מהארץ.

מאורות הראי"ה לירח האיתנים, דרשות לשבת תשובה, דרשה ב'

ידע נאמנה שכל דבור ושיחה קלה שלו לכל אשר יבטא בשפתיו. לא אתאביד ואינו הולך לבטלה ח"ו" (שער א' פי"ג).

כידוע, בחודש מרחשון מתחיל "זמן החורף" בשיבות. תקופת החורף הארוכה שהיא המשמעותית ביותר בשנה, בתקופה זו נדרשים לעמל ויגיעה בתורה, עיקר הלימוד בשיבות הוא העיסוק בתורה שבעל פה. "וכיון שניתנה בעל פה אי אפשר לזכות בה כי אם אחרי עמל גדול ושימוש חכמים. והי' זה לשמירה אל המעשה, כי אם היה בכתב גם דברים שבעל פה, הי' כל אחד קופץ להורות למעשה כפי שיראה לו בשכלו מראה בעלמא לפי שעה, ובאמת מי שלא עמל בתורה והתחכם כראוי אי אפשר לו לדעת דבר ברור למעשה. על כן נתנה תורה שבעל פה. כדי שהזוכים בה יהיו דוקא החכמים העמלים בתורה ועוסקים בה תמיד, והמה ידעו משפט איך להורות ממנה למעשה. ועל ידי זה יהיה נשמר מעשה המצוות כראוי" (מדבר שור דרוש י"ז).

מרן הרב זצ"ל מסביר לנו בשורות אלו כי העובדה שהתורה ניתנה גם בעל פה, היא שיצרה את ההכרח ללומדה מחכמים, ומי שלא עמל בתורה אינו יכול לדעת דברים ברורים, ובמיוחד בתחום המעשי. שהרי אם כל התורה היתה ניתנת בכתב, היה כל אחד מוציא, כביכול, את הדברים הכתובים ומורה הלכה למעשה, לפי קוצר דעתו. העמל בלימוד התורה הוא המפתח היחיד להבנת התורה ולהעמקת הקשר העמוק בין האדם לדבר ה' המתגלה בעולם דרך התורה.

התפילה קרויה בפי חז"ל "עבודה שבלב", לימוד התורה דורש כוחות גופניים ושכליים, ואילו התפילה דורשת כוחות נפשיים, והיא כרוכה כידוע בעמל: "התפילה, שהיא גם עבודה פנימית שבלב, מגברת את הטוב שבכחות הפנימיים עצמם. הקרבנות מגבירים את הכחות הפנימיים על הכחות המפריעים שמחוץ לגופו ונפשו של אדם, שהם כחות הבהמיות שבעולם החצוני. על כן גדולה תפילה יותר מן הקרבנות" (הקדמה לעולת ראייה - דרכי פעולת התפילה ליחיד ולציבור, חלק א' עמ' כד). תפילה מגבירה את הכוחות החיוביים של האדם על הכוחות השליליים, הקרבנות פועלים על הגברת הכוחות הללו בעולם, והתפילה באדם, ולכן התפילה גדולה מן הקרבנות.

נתאמץ בחודשי החורף בלימוד התורה ובעבודת התפילה, והודות למאמצנו יערה עלינו הקב"ה שפע ברכה והצלחה משמי מרומים.

הרב בניו ברונר, צפת ת"ו
bnayahu@012.net.il

מרן הרב זצ"ל מלמד אותנו שהטל, היורד בעיקר בתקופות האביב והקיץ, מגיע מחסדו של ה', האביב והקיץ מהווים מחצית מהשנה שבה מצויים חגי ישראל והם המזכירים לנו את חסדי ה' עלינו: יציאת מצרים, מתן תורה, ההשגחה של ה' עלינו בשנות נדודינו במדבר, הושבתנו בסוכות שעשה לנו ה', וכו'. בחסדי ה' "באתערותא-דלעילא" היינו בהערה הבאה מלמעלה. מאידך, הגשם היורד בחורף מגיע ביסודו מהארץ. הגשם הוא חסד ה' התלוי בעבודת ה' שלנו, בתפילה ובלימוד התורה. חודשי החורף הם התקופה בה מוטלת עלינו האחריות, ללמוד וללמד, לשמור ולעשות. הגשם הוא "אתערותא דלתתא" היינו השפעה הבאה מלמטה.

"מובלעים הם בתוך הגוף וכחותיו הגשמיים והמוגבלים, ניצוצי אורה עליונים ונשגבים מעצם השמים לטוהר, והם הם המתבלטים בכל אתערותא דלתתא, ונותנים אומץ עליון להאורה הרוחנית השמימית הרחבה" (שמונה קבצים א', תשפ"ו), בגוף הגשמי של האדם, מצויה נשמתו שהיא חלק אלוך ממעל, לנשמה כוחות רבים. אם האדם יודע להשתמש בכוחות אלו, הרי הוא מוציא אותם מהכח אל הפועל, לעומתם יורדים כוחות רוחניים מן השמיים והם מתגלים על הארץ ביתר שאת.

"כשמסתכלין באתערותא תתאה של הנפש, איך היא מביאה אתערותא עילאה, איך דיבור טוב מעורר כח טוב פנימי, ואפילו תנועה טובה, הרינו תופסים שכך הוא סדר החיים, והמצויאות העולמית, ואין אנו מתפלאים שוב על גדולת הערך של אתערותא דלתתא בכל דבר, על ערך התורה המעשית, התפילה, ואפילו השיחה וכל תנועות החיים" (שמונה קבצים ו', רכ"ט), כל דיבור או מעשה של האדם מעוררים כוחות עליונים. אם מדובר בדיבור או מעשה טוב וודאי הדבר שהם מורידים שפע חיובי משמי מרומים, ואם ח"ו מדובר על דיבור או מעשה שליליים, הרי המציאות מזדהמת.

רבי חיים מוולוז'ין בספרו "נפש החיים" מאריך בנושא השפעתו העצומה של האדם על העולמות העליונים, וכך הוא כותב: "אמר עמוס הנביא: 'כי הנה יוצר הרים ובורא רוח. ומגיד לאדם מה שח"ו" (פרק ד' יג) הזהיר כאן את האדם. מחמת היותו עתה בזה העולם השפל שאינו רואה ומשיג הבנין או ההרטה חס ושלום הנעשה למעלה בהעולמות מכל דבור ודבור שלו. ויכול להעלות על דעתו ח"ו לומר במה נחשב דבור ושיחה קלה שתפעול שום פעולה וענין בעולם. אבל

נקודות למחשבה ודיון

- מהי "אתערותא דלעילא" ומהי "אתערותא דלתתא"?
- מדוע הקב"ה נתן גם תורה שבעל פה ולא הסתפק רק בתורה בכתב?
- במה גדולה התפילה מן הקרבנות?

על יחסי דתיים-חילוניים

הכופרים המחריבים את ארץ הקודש, אלא מפני שרק מיחו ולא עוד. דבר נוסף יש בדבריו: הוא מתלונן על שאנחנו מטפלים רק בצדדים החיצוניים של היהדות, 'הכל פונים עכשיו לתקן את ה"פראסטע פרומקייט" (החרדות הפשוטה) כאילו אפשר להחיות את העולם בגוף בלא נשמה, והאור האלקי נזנח מן הלב והמוח'.

מרן הרב אינו קובע רק מה לא לעשות. במקביל הוא מציג דרכים אלטרנטיביות כיצד לטפל בכפירה, וראש לכולם הוא רואה באחדות המחנה הדתי. וכך הוא כותב:

א. שנתאגד אגודה אחת להזריח את האור האלקי בעולם בחכמה בתבונה ובדעת. ועוד הוא מוסיף:

ב. להימנע מפגמים זועפות ועצובות ולהרבות בחסד מכל הלב בניגוד למצב ההווה, בו "סר אור החסד מתוך הלב וכל הפנים הינם נזעמים מלאים דינים תקיפים, קשים ועצובים ועל כן הכל נופל".

ג. לחזק הישיבות שהעניינים האלקיים יהיו נלמדים בהם בקביעות ובשכל טהור וצלול.

ד. שהיהדות הדתית תיקח תחת ידה את החלק המעשי של ישוב ארץ הקודש, לא להסתפק

שכל אחד יחזק את חברו בכל ענייני החיים, לעמוד יחד נגד האויבים הרבים מבני הנכר המתנכלים לנו, ואסור לנו לפי מעמדנו כעת לעורר מדנים ומלחמת אחים ואפילו בשביל מטרה היותר קדושה, ועל כך נאמר: 'חבור עצבים אפרים - הנח לו'.

ב. אנו רואים שיד ה' נטויה לטובה לצמיחת קרן ישועה לישראל בארץ הקודש, ואין שום ספק דלא עביד קודש אבריך הוא ניסא לשיקרא (ושהקב"ה לא עושה נס לשקר) ומפני הסיבות הללו הוא כותב כי: "על כן עלינו להמשיכם בחבלי אהבה והתקרבות וסבלנות גדולה שהוא יותר קרוב להצליח מדרך האיבה והתהלכות בזעם" (שם, אגרת תקלא).

הצעה אחרת שהופנתה אליו היתה לחזק את חיי הדת בארץ בעזרת הממשלה התורכית הוא דוחה אותה בתוקף וכותב: "מוכן אני להיות תמיד חבר ליראי ה' המבקשים לחזק את תורתנו הקדושה ובמיוחד בארץ ישראל.

עם זאת מחובתי להעיר שהעוסקים בכך ישימו את הדעת נר לרגליהם (וכלומר לקבל החלטות הגיוניות)". ולדעתו ההצעה הזו לעשות תיקון באמצעות הממשלה הוא אפסי, כי ירידת הדור באה לא מפני שלא מיחו רבנן על בתי

מרן הרב זצ"ל עסק רבות במשנתו ביחסי דתיים-חילוניים. אחת הדוגמאות לכך היא התייחסותו לבקשתו של אב הרוצה לשלוח את בנו להתחנך בארץ ופונה אל הרב בשאלה שיעץ לו היכן לחנך את בנו. וכך השיב לו הרב: "על דבר הגימנסיה (גימנסיה הרצליה) לפי מצבה כעת אין לנו בה שום עסק. היא עוקרת בידיים את שורש האמונה ומכבה את זיק אש דת קודש שבלב חניכיה. ניסיון עושה בזה הלאומיות הקרועה מעל הקדושה הישראלית עם נשמותיהם של בני עמנו, לראות איך מתגדלת לאומית כופרת. אבל אנו יודעים מראש לפתור שהניסיון לא יצלח, זהו פשוט בחירת אלוהים חדשים" (אגרות הראי"ה, אגרת שסג).

יחד עם כל הסתייגותו ממוסדות החינוך החילוני, אין הוא מוכן לצאת בהודעה גלויה נגד הגימנסיה. על מדוכה זו, האם לגנות גינוי פומבי את הגימנסיה, הוא ישב ימים רבים, ולבסוף החליט שאי אפשר לעשות צעד זה, שכן יש בזה קריאת מלחמה עליהם. את החלטתו הוא מנמק בכמה טעמים:

א. מפני דרכי שלום - הישוב שלנו בארץ הקודש הולך ומתרחב ב"ה ואנו חייבים לראות

האדם הוא מרכז ההווה:

גופו - תמצית הארץ,

רוחו - תמצית השמים,

תמיד שופע ומשפיע הוא על כל הסובב אותו.

אורות הקודש ב, תלד

אם נחרבנו, ונחרב העולם עמנו על ידי שנתת חתם,

נשוב להיבנות, והעולם עמנו ייבנה,

על ידי אהבת חתם.

אורות הקודש ג, שכד

יבורק הטעם האמא

אל (בהיה יורג לכו

אא אילוקי הצלוא בינינו.

יש לנו מכנה משותף רב

על איווק אמרה ואלמוות

אלמדיק טובים ואישה אלזיו וזיוניא

(איה צא הצלוא, (איה צא הוינואיק,

אא (איה וא.

"מן הפנקס הפתוח", הרב מ. צ. נריה
ספר שיצא לאור לאחרונה

הסדרה "עולמו של הרב קוק בעיון, דיון וסיוור"

חיפתח בערב עיון ביום שני, ה' מרחשוון תשס"ט בשעות 16:00-20:00.

בייבית הרבי, רחוב הרב קוק 9, ירושלים.

בהשתתפות:

פרופי אריה מורגנשטרן - הרב ויחסו לשיבת ציון של דורנו

הרב שאר ישוב הכהן - הרב קוק והרב הנזיר

הרב ישראל גליס, שוקי בן עמי - סיפורי ירושלים דאז

לפרטים:
בית הרב
02-6232560

אישים ואירועים

בחי מרן הראי"ה זצ"ל

י" מרחשון תרפ"ב
1921

פרעות בירושלים - ארבעה יהודים נהרגו וכעשרים נפצעו. הרבנים הראשיים פועלים ללא הרף ועומדים בקשר עם השלטון המחוזי, עם בית הממשלה ועם סטורס, מושל ירושלים. אספות שונות מתקיימות במשרדי הרבנות בראשית, בועד הלאומי ובהנהלה הציונית בא"י, הדורשים לפטר את סטורס.

שמונים ודעו תלפנית הגיעו סן העיר העתיקה בבקשת עזרה ביקור בקשו תושבי העיר העתיקה לצאת אל מחוץ לעיר מקום שהחיים בטוחים יותר, ולא הורשו.
הרבנות הראשית לאיי עבדה כל איתו היום בלי הרף. שני הנשיאים נמצאו במשך כל היום במשרדים ועסאו בקשר תלפני עם השלטון המחוזי ועם בית הממשלה. הם תלפני גם לסטורס העירוני אותו על המצב. הלה הסתפק רק בהבטת תודה בעד הדיעות. הנשיאות של העיר הלאומית, ועד העיר יחברי ההנהלה הציונית בא"י התאספו לעיתים תכופות לדון על המצב ועסאו בקשר עם בית הממשלה.

לכבוד הוד מעלתו הנציב העליון של ארץ-ישראל, בירושלים.

הוד מעלתו.

זו היא הפעם השניה במשך שתי שנים שהעיר ירושלים נהיתה לבמת מחות הרג.

יודע היה לממשלה שמתכוננות תהלוכות-איבה בירושלים. בני ירושלים קבלו את הבטחת מושל העיר כי נאחזו האמצעים הדרושים לבטחונם ונתבקשו לעסוק בעסקיהם כרגיל. רוב התושבים סמכו על הבטחות האלו ושמעו קצת המושל.

אולם, בצער עמוק הגנו מוכרחים להודיע להוד מעלתו מתוך רגש של חובה צבורית, שכתור תוצאה מהסאורעית האלו טובע עתה א-י-א-מון גמור של תושבי ירושלים אל מעל ראשיהם.

הגנו מתכבדים איטא לפנות אל הוד מעלתו בבקשה לדחות את מושל ירושלים משרתו עד הגמרת החקירה.

בכבוד נטור.

הנהלה הציונית בארץ-ישראל: מ. אוסישקין, מ. אידר, מרופ' סיק, א. רופין, י. שפרינצק.

העדה הלאומית ליהודי ארץ-ישראל: ד"ר טהון, י. בן-צבי.
הרבנות הראשית של ארץ-ישראל: יעקב מאיר, א. י. הכהן קוק.
ועד העיר ליהודי ירושלים: י. מיוחס, ש. שילר, זרח אפשטיין.
ההסתדרות הכללית של העברים: ד"ר יצחק לוי.

הלוות הקדושים.

הרב הראשי ר' אברהם יצחק הכהן קוק פתח את ההספר באמרו חזיל כל המוריד דמעות על אדם כשר הקב"ה סופרן ונפתח בבית ננוו. אם יש בעולם אדם כשר הרי אלו הקרבנות הקדושים המוטלים לפניו.

הלוות הקדושים

הרבנות הראשית מכריזה על יום תפילה, הספד ואזכרה לזכר הקדושים.

הרבנות הראשית בארץ-ישראל הכריזה את יום השני-תנינא הבא, י"ג מרחשון, ליום תפילה והספד ואזכרה לנשמות הקדושים שנפלו הללים בעד קדושת הארץ.

ה ק ד ו ש י מ :

אברהם מסנר מפשיטה. מנוח בסלון אמריקא, כמן תשע"ג. נתיק בסלון עניו בלבו ובמבדו, בחיוב המפרק, סת ע"י שער בית החיים.

יששכר בר ולטוביץקי ששש בוישבה, יורת חיים, כמן ארבעים. הפורטים והקי קצצה לתער הישבה שטמנה נפצעו אחרים. הוא נסחב לתור ערבי ועם נתיק בסלון.

דוד כהן דרעי יהודי מקרבי כמן ארבעים-אחשבה. הפורטים נכנסו לביקר והרגוהו. גם אשתו ובניו נפצעו קשה.

אריה ספרריינד צעיר ירושלי כמן שלשים. נתיק בסלון בחיוב המפרק.

ת נ צ ב ם ה

לפרטים נוספים ניתן לפנות למרכז התיעודי ב"בית הרב".

רק במוסדות לנדבות אלא להקים מפעלי עסקים ושל אומנויות, ככל שתתרבה המעורבות של אנשי אמונה ביישוב המעשי והכלכלי של הארץ כן יותש כוחה של הרשעה. וכל מה שנוסיף פעולות יהיה הענין הולך ומאיר, ורבים ישובו בתשובה והסיגים יודחו ויתבטלו (שם, אגרת קלב).

ה. להרבות עבודות חיוביות לשפר מחננו מבפנים, להוסיף תיקון וסידור, לשכלל כמה דאפשר בהיתר את מוסדותינו (החינוכיים) הקדושים בשכלול חיצוני ופנימי, ולא להפנות את עיקר המבט על השלילה שיש בפעולות אחרים (שם, אגרת תרנד).

ו. הננו מזהירים להתנהג בדרך כבוד ונימוס גם עם אחינו הרחוקים שאנו מוכרחים לאסור עליהם מלחמת מגן או גם של תנופה, להלחם על הרע והחטא ולא על רעים וחוטאים, שהם אולי שוגגים, אנוסים או מוטעים, ועל ידי דרכי נועם ונתיבות כבוד ושלוש נוכל הרבה יותר לתקן ולהציל מאשר על ידי משטמה וקינטוריא (שם).

ז. הגם שאנחנו מתאמצים ללחום בעד אותם הדברים הקרובים לרוחנו, צריכים אנו שלא להיות מכורים בעד רגשותינו, ולדעת תמיד שגם לרגשות הפוכות משלנו יש מקום רחב בעולם, ורעיון זה אף על פי שלא ימנע אותנו מלהלחם על הקדוש, האמת והיקר לנו, אבל ימתן אותנו מליפול ברשת הקטנות (שם, איגרת שיד).

ת. אסור לנו להפריד ולפורר את כנסת ישראל, אסור לומר יזה הוא שלנו ואנו דואגים עליו וזה הוא לא שלנו, אמנם כשנעסוק לפעמים בפרטים, ודאי שיש מקום להפלות בין איש לאיש וסיעה לסיעה לפי ערכם, אבל כשאנו מטפלים ביסודות הכלליים אין אנו רשאים להבדיל בין טובים לרעים, וגם אם אנו מוכרחים להתפלל עם העבריינים אין הדבר אומר שיש להתחשב בדעותיהם, אלא בה בעת יש להסתייג מדעותיהם העברייניות ולא להזמינם במחיצתנו בתור מנהיגים.

לקט זה הינו חלקי בלבד, אך בולטת בו הבעייתיות שבנושא, שכן יחסי חילונים הם מורכבים ומסובכים. הטיפול בבעיה זו אסור שיעשה ביחס של משטמה ודחייה, אך גם לא בהתרפסות והתבטלות, אלא בעמידה איתנה על האמת היהודית שלנו, תוך ביקורת נוקבת על השלילה וההרס שבחיים המתנכרים לדרכה של תורה. כל זאת יש לעשות בדרכי כבוד ונימוס, וכל ניסיון להשפיע על המתרחקים ולשנות אותם בכוח, לא רק שלא יועיל, אלא יזיק וירחיק. על כן יש לקרוב לאט לאט, באהבה ובסבלנות, וסופם שישונו בתשובה.

הרב יעקב הלוי פילבר
ירושלים ת"ו

הרב יואל משה סלומון זי"ל

ירושלים, י"ח אדר תקצ"ח - י"ב מרחשון תרע"ג

קודש. כמו כן, כבעל שיטה מקורית לביסוס הרעיון הלאומי לפי תורת ישראל. וישמור את הדבר בלבו על נחיצות כוח רוחני מובהק כזה לישובה החדש של ארץ האבות" (נ"מ צינוביץ, "הצופה", אלול תש"י).

מאז אותו ביקור, היתה דמותו של הרב מבויסק שמורה בליבו, כאישיות רבנית נעלה שמקומה יכירנה בא"י. ואכן, זכה הר"מ סלומון, והוא מילא תפקיד מרכזי - ולמעשה, היה הגורם הראשי - בהבאתו של מרן הרב קוק לא"י, כרבן של יפו והמושבות. בשנת תרס"ב (1902) נפטר רבה של יפו, הרב נפתלי הרץ הלוי, וראשי הציבור שם ביקשו לבחור ברב שיתאים

באישיותו לאופי המקום ויושבו. הר"מ סלומון הוא שהעלה את שמו של הרב קוק כמועמד מתאים לרבנות יפו. קבוצת אישים, וביניהם ר' יואל משה סלומון, פנתה לאדר"ת (הרב אליהו דוד רבינוביץ תאומים), ששימש אז כרבה של ירושלים, והיה חותנו של הרב קוק, שיפעיל השפעתו על חתנו, למען יאות לקבל את ההצעה לעלות לארץ ולשמש כרבן של יפו והמושבות. האדר"ת אשר שמח על הרעיון, פנה אל הרב קוק בנידון, וכמו כן השיג את הסכמתו של ר' שמואל סלאנט. הר"מ סלומון לא הסתפק בכך, אלא פעל אצל גורמים אחרים, ביניהם ר' שמעון רוקח, ראש ועד העיר של יהודי יפו, שאף הוא קיבל את ההצעה, ופעל אצל השלטונות הטורקיים למתן היתר לרב קוק לעלות לארץ.

במקביל למאמציו של י"מ סלומון להשפיע על הרב קוק לקבל את הרבנות ביפו, ניסה הגאון הרב אליעזר גורדון, ראש ישיבת טעלא, להשפיע על הרב לקבל תפקיד חינוכי בישיבת טעלא. בסופו של ענין היתה זכות ארץ ישראל ופועלו של הר"מ סלומון על העליונה, ובבואו של הרב לנמל יפו ביום כ"ח באייר תרס"ד, היה כמובן הר"מ סלומון בין מקבלי פניו (שבחי הראי"ה, עמ' עד).

בתארו את פעלו של הר"מ סלומון להבאת הרב קוק לרבנות ביפו, כותב הרב מ"צ נריה: "לו נאה היה לזכות ולהיות השושבין, בין מרן הרב זצ"ל לרבנות עיה"ק יפו ת"י. הוא... זכה להיות המתחיל והגומר, בעזרת המתנשא לכל לראש, להעלות את הרב ארצה-ישראל, ולהכתירו כאלוף לראשה של קהילת יפו" (נשיחות הראי"ה, עמ' רצה).

גם בעת שכבר כיהן ברבנות ביפו והמושבות, הסתייע מרן הרב בעזרתו של הר"מ סלומון בעניינים שונים (ראו אגרות ראי"ה, ח"א, סי' רנז, בעניין גאולת קרקעות ברפיח, וח"ב, סי' שפז, בעניין פקידות הברון בעקרון ועוד).

במלאת עשרים שנה לפטירתו, הקדיש פנחס גרייבסקי את חוברת המאה של "גנזי ירושלים", ל"ראש הבונים של הישוב העירוני והחקלאי: נחלת שבעה - פתח תקוה, הרב החכם ר' יואל משה סלומון". בפתח הגיליון, התפרסם מכתבו של הרב קוק, בו הוא מביע שמחתו על הקדשת החוברת "לשם האדם היקר, אשר חמודות היה לי מאז הכרתיו בהיותו אורח רגיל בביתי בעת היותי בחו"ל בעיר בוויסק, ואנכי מלאתי נהרה מהליבו אשר ליבבני איש ירושלים דנא בחן שפתיו ורוח בינתו, ובלהבת אידיאלי, לתחיית ישראל על אדמתו, ברגש מלא אצילות וטהרה, הוא הרב החכם מהראשונים לבונים ומיישבים את ישובנו החדש... אשר היה יחד עם זה שומר נחלת אבות קדומים ונוצר באהבה נאמנה את היסודות של הישוב הישן בכל תומת לב ומסירות נאמנה אשר ירשה מאבותיו רבי המעשים...".

כאמור זכה ר' יואל משה סלומון ז"ל להיות השושבין הראשי בהבאת הרב קוק לרבנות ביפו, ופעלו זה הוא שהביא, מאוחר יותר, לבחירתו של מרן הרב לרבה הראשי הראשון של א"י. שמו ינון לעד בתולדות עמנו, לא רק בזכות מפעליו החלוציים הכבירים בא"י, אלא גם בזכות פעילותו הנמרצת והברוכה, שהביאה להופעת אורו של מרן הרב בא"י.

דמות מרכזית בקורות הישוב היהודי המתחדש בתקופת שיבת ציון שבימינו. נצר לעליית תלמידי הגר"א (סבו), שעלה לארץ בשנת תקע"ב (1812) היה שלמה זלמן צורף. למד תורה אצל חכמי ירושלים, ביניהם הגאון ר' שמואל סלנט רבה של ירושלים, ובהיותו נשוי נסע ללמוד תורה בישיבות ליטא - מקום מוצא משפחתו. שמו כלמדן מופלג יצא לפניו והוצעה לו רבנות ברוסיה, אבל סירב להצעה בנימוק שברצונו לחיות מעמל כפיו בארץ ישראל. וכה אמר: "מוטב לו לאדם מישראל להיות בעל-בית פשוט בא"י, ולמכור שם פולים ושאר ירקות, מלהיות רב אב"ד בעיר גדולה בחוץ-לארץ" (נשיחות הראי"ה, עמ' שה).

טרם חזרתו לארץ יצא לקניגסברג, שם למד את מלאכת הדפוס, וכשחזר לארץ - פתח בית דפוס בירושלים. בשנת תרכ"ג (1863) החל להוציא לאור - עם אחרים - את העיתון העברי הראשון בירושלים "הלבנון". עיתון זה שימש במה לדעותיהם של רבני הפרושים בירושלים ושל הרבנים חובבי ציון בחו"ל, באשר לעתיד הישוב היהודי בא"י. יש לציין כי הוא עצמו היה משתתף קבוע בעיתון תחת שמות-עט שונים. כעבור שנה, נסגר העיתון בפקודת השלטונות הטורקיים, אך כעבור זמן נתחדשה הופעתו בחו"ל. בשנת תרל"ז החל להוציא לאור את העיתון "יהודה וירושלים", שהוקדש גם הוא לכל הקשור בהתיישבות בא"י, ובו הטיף לבניין הארץ בלא להסתמך על העזרה הכספית של יושבי הגולה, כל זאת עשה בשיתוף חכמי תורה ורבנים ידועים. העיתון חדל להופיע לאחר כשנה וחצי, כאשר עורכו הגיע למסקנה, כי עדיפים "רגבי המעשה מאלפי דברים ונאומים רבים".

הטיף ליציאה מן החומות, ונמנה עם הקבוצה שייסדה, בשנת תרנ"ט (1899) את השכונה העברית הראשונה שמחוץ לחומות העיר העתיקה בירושלים, שכונת "נחלת שבעה". עוד השתתף ביסודן של שכונות חדשות נוספות מחוץ לחומות, כשכונת "מאה שערים" ועוד, והיה פעיל בהנהלת מוסדות תורה וחסד של העדה האשכנזית בירושלים.

לא הסתפק בהרחבתו ובביסוסו של הישוב היהודי בירושלים, אלא אירגן בשנת תרל"ד (1874) את "חברת ישוב ארץ ישראל" במטרה לרכוש קרקע להקמת התיישבות חקלאית. לאחר משאים ומתנים שונים שלא עלו יפה, נרכשה על ידו, ועל ידי חבריו, אדמת הכפר מלבס, שעליה הוקמה "אם המושבות", פתח-תקווה. נשאר במקום למרות כל התלאות וקדחת ועוד, אף שאחרים נטשוה, ועל פי עדות חברו ליסוד המושבה, ר' יהושע שטמפר, "הננו רואים אותו בתוכנו עובד כל הימים כאיש פשוט, כל עבודה קשה ומתענה בכל העינויים למען החיות את שממות ארצנו". כעבור זמן רכש את אדמות יהודיה (לימים: יהוד), בה עבר להתגורר, ובשנת תרנ"ג חזר לירושלים ולעבודתו הציבורית בחיזוק מוסדותיה. בין היתר, פעל רבות למען בית החולים "ביקור חולים".

בשנת תרנ"ו יצא לרוסיה בשליחות הכוללים ומוסדות החסד שבירושלים. במהלך ביקורו, הומלץ לו לבקר בעיר בוויסק את הרב קוק, בין היתר בשל גישתו לענייני ישוב א"י. הר"מ סלומון קיבל את ההצעה ונסע לבוויסק (לטביה), שם שהה מספר ימים בביתו של הרב. על התרשמותו של י"מ סלומון מאישיותו של הרב קוק, אמר "אמת היה הדבר אשר שמעתי... והנה לא הוגד לי החצי, הוספת חכמה טובה אל השמועה אשר שמעתי" (נשיחות הראי"ה, עמ' רצו). בלשונו של הר"מ סלומון הוא "ראה לפניו איש גדול בעל הכניית משלו בענייני דת וצבור למען אחדות האומה בדרך

פרופ' אליאב שוחטמן, ירושלים ת"ו
מכללת "שערי משפט", הוד השרון

עלון חדשי בהוצאת "בית הרב"
רח' הרב קוק 9, ת.ד. 6275, ירושלים 91062
טל' 02-6232560 פקס' 02-6242908

מגד ירהים

betharav@zahav.net.il • www.moreshet.co.il/beit-harav
ניתן לקרא בעלון "מגד ירהים" באתר ישיבת בית אל: beitel@yeshiva.org.il

עריכה: שושנה רייך עיצוב גרפי: אופירה קרקובר

